

Actuele uitdagingen en noden inzake gewelddadige radicalisering en extremisme

Het Vlaams actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering vertrekt van een brede benadering van gewelddadige radicalisering. Toch blijkt uit de gekozen acties en maatregelen dat het actieplan in zijn concrete uitwerking sterk bepaald werd door de aanleiding en de context waarin het ontstond, namelijk de uitdaging van de Syriëstrijders en andere jihadistische actoren. De focus van de maatregelen in het Vlaamse actieplan ligt dan ook in aanzienlijke mate op de preventie en detectie van jihadistische radicalisering. Sinds 2015–2017, de periode van de goedkeuring en laatste herwerking van het actieplan, is de context echter geëvolueerd en zijn nieuwe uitdagingen naar de voorgrond getreden. Het Vlaams Vredesinstituut ging daarom na of de keuzes en maatregelen in het Vlaams actieplan nog voldoende aansluiten bij de actuele uitdagingen en noden op het vlak van gewelddadige radicalisering en extremisme.

Hoe ziet de huidige situatie van gewelddadige radicalisering er in Vlaanderen uit?

In eerste instantie hebben we de evoluties in de verschillende vormen van gewelddadige radicalisering in Vlaanderen in kaart gebracht. Het omgevingsbeeld inzake gewelddadige radicalisering is momenteel diffuser en minder eenduidig dan enkele jaren geleden. Naast extremistische groeperingen komt het gevaar vandaag bijvoorbeeld ook van *lone actors*, wat extra

ONDERZOEKSOPZET

Tweeledig onderzoek

Deze factsheet is gebaseerd op onderzoek dat het Vlaams actieplan toetst aan de actuele uitdagingen en noden inzake gewelddadige radicalisering. We deden dit door a) een omgevingsanalyse van de diverse vormen van gewelddadige radicalisering in Vlaanderen en b) een evaluatie van het Vlaams actieplan. Daarbij gingen we na of de gekozen beleidsopties en doelstellingen relevante oplossingen bieden voor de gestelde problemen inzake gewelddadige radicalisering en polarisering.

Dataverzameling

Naast een literatuurstudie en een analyse van beleidsdocumenten, namen we diepte-interviews af bij sleutelfiguren die vanuit hun functie en ervaring een diepgaand inzicht hebben in de huidige radicaliseringsproblematiek in Vlaanderen.

uitdagingen voor zowel een preventief als repressief radicaliseringsbeleid met zich meebrengt. Daarnaast blijft niet alleen jihadistisch extremisme actief, maar zijn ook andere vormen van gewelddadige radicalisering in opgang, onder meer links- en rechts-extremisme, alsook radicalisering gelinkt aan een aantal *single issues*. Uit deze analyses kunnen we het volgende stellen:

- De grootste uitdaging komt in Vlaanderen nog steeds voort van **jihadistisch geweld**. De voornaamste dreiging uit jihadistische hoek is momenteel drievoudig. Een eerste uitdaging komt voort van *Homegrown Terrorist Fighters* (HTF's), oftewel individuen die niet naar Syrië en Irak getrokken zijn. Deze jihadisten zijn met elkaar verbonden via losse netwerken, maken deel uit van een breder islamitisch extremistisch milieu, of handelen alleen. Daarnaast wordt ook gewezen op risico's gelinkt aan terugkerende Syriëstrijders en op recidivisme bij terrorisme-veroordeelden na hun vrijlating uit de gevangenis.
- De **links-extremistische** scene is relatief klein in België, maar blijft in beeld. Er vinden dan ook geregeld opflakkingen van gewelddadig activisme vanuit deze hoek plaats. Verschillende groeperingen van links-extremistische signatuur worden momenteel opgevolgd door de politie. Ook staan er in de Gemeenschappelijke Gegevensbank (GGB) 10 personen geregistreerd met het label 'Haatpropagandist' geïnspireerd op links-extremistisch gedachtegoed.
- Verschillende **rechts-extremistische** stromingen lijken aan een sterke opgang bezig. Momenteel worden in de politiedatabank ongeveer 3.000 personen gekoppeld aan rechts-extremistische organisaties. Daarnaast staan een twintigtal rechts-extremisten in de GGB geregistreerd. De dreiging uit rechts-extremistische hoek is sterk gelinkt aan enkele gevaarlijke trends. Een eerste uitdaging komt voort uit de recente geweldspiraal door *lone actors*, eenzaters die inspiratie vinden op anonieme platformen en trachten massamoorden te plegen. Verder wordt ook gewezen op een trend binnen rechts-extremistische bewegingen om zich te bewapenen en deel te nemen aan paramilitaire trainingen.
- **Single-issue** extremisme, oftewel individuen en groeperingen die voor alleenstaande thema's strijden, vormt een beperkte bedreiging in België vanwege de relatieve kleinschaligheid ervan, maar ook omdat de meeste acties geweldloos verlopen. Toch zijn hier ook gewelddadige acties terug te vinden. Het gaat in het bijzonder om acties die verband houden met dierenrechten en milieubewustzijn, alsook nieuwere thema's zoals extremisme gericht op 5G-zendmasten en gelinkt aan de incel-ideologie, een misogynie beweging van onvrijwillige celibataire mannen (*involuntary celibates* in het Engels).

Uit onze analyse komen ook enkele **overkoepelende aspecten** naar voren. Zo blijkt dat de omvang van extremisme in Vlaanderen sterk verbonden is aan ontwikkelingen in het buitenland. De hergroepering van IS in Irak en de heropkomst van Al-Qaeda kunnen leiden tot een heropflakking van jihadisme in ons land of een nieuwe golf FTF's of niet-teruggekeerde FTF's aantrekken. Ook extremisten van andere ideologische strekkingen namen de voorbije jaren deel aan gewapende conflicten in het buitenland. Conflicten in het buitenland kunnen ook spanningen tussen diasporagroepen in België versterken. Daarnaast valt op dat de online dimensie een steeds grotere rol speelt in operationele en

strategische aspecten van extremistische bewegingen. Extremistische acties gebeuren steeds vaker op het internet, zoals online haatspraak en intimidatie van tegenstanders. Het internet herbergt naast steeds toegankelijke salafistische en jihadistische propaganda ook een breed spectrum aan online platformen met rechts- en links-extremistisch propaganda- en rekruteringsmateriaal. Tot slot maakt het omgevingsbeeld duidelijk dat terroristisch geweld slechts het topje van de ijsberg is: extremistische gewelddaden worden niet altijd als terrorisme beschouwd en veroordeeld. Daarenboven kan extremisme, naast een dreiging op korte termijn in geval van geweldpleging, ook op lange termijn een uitdaging vormen voor de democratische rechtsstaat.

Een belangrijke bevinding is dat er zich enkele **verschillen tussen de diverse vormen van extremisme** voordoen. Zo blijkt dat enkele achtergrondfactoren van de betrokkenen bij de diverse vormen van gewelddadige radicalisering variëren. Waar het bij Syriëstrijders over het algemeen over jongeren of jongvolwassenen ging, merken we dat ideologisch extremisme zich meer verspreid over verschillende leeftijdscategorieën voordoet: jongeren vormen niet langer de enige groep kwetsbaar voor gewelddadige radicalisering. Ook merken we bij links- en rechts-extremisme een sterkere geografische spreiding over het land dan bij jihadistische radicalisering, waar de problematiek van de Syriëstrijders beperkt bleef tot een aantal gemeenten.

Een evaluatie van het actieplan met zicht op de huidige context van radicalisering

Sluit het Vlaams actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering nog voldoende aan bij de huidige uitdagingen en noden op het vlak van gewelddadige radicalisering? Om een antwoord te bieden op deze vraag, analyseerden we het verklarende kader over radicaliseringsprocessen en de beïnvloedende factoren ervan in het actieplan, en keken we naar de vijf beleidslijnen: inzetten op coördinatie en samenwerking, ondersteunen van de lokale aanpak, organiseren van een persoonsgerichte aanpak, versterken van kennis en expertise, en mobiliseren van het middenveld. De aandacht voor de vijf beleidslijnen in het actieplan blijft een adequate keuze voor de omgang met de huidige verschijningsvormen van gewelddadige radicalisering. Ook enkele inhoudelijke accenten in de beleidslijnen zijn zinvol voor de preventie en aanpak van diverse vormen van extremisme, zoals de initiatieven rond positieve identiteitsontwikkeling bij jongeren en het versterken van burgerschapscompetenties.

De evaluatietoets toont daarentegen ook aan dat bepaalde maatregelen ontbreken in het huidige beleid. Het actieplan besteedt bijvoorbeeld weinig aandacht aan **de online dimensie** van het radicaliseringsproces, en evenmin aan het uitwerken van een digitaal preventie-aanbod. Digitale dynamieken spelen nochtans een steeds belangrijkere rol in het radicaliseringsproces, in het bijzonder wat betreft *lone actors* maar ook enkele uitingen van rechts- en single issue extremisme. In het huidige beleid ontbreekt verder ook aandacht voor **slachtofferwerking**. Het ondersteunen en emanciperen van slachtoffers

van extremisme en terreur is des te meer zinvol gelet op de positieve bijdrage die slachtoffers aan de preventie van radicalisering kunnen leveren. Daarnaast blijkt dat er nood is aan een versterking van de **hulp- en dienstenverlening in het gevangeniswezen**, in het bijzonder met het oog op mentale gezondheidsproblematieken en oorlogsgereleerde trauma's bij geradicaliseerde gedetineerden en terugkeerders. De aandacht in het actieplan voor het versterken van **kennis en expertise** kan ook verbreed worden met een focus op actuele uitdagingen van de radicaliseringsproblematiek, in het bijzonder door middel van vormingen voor eerstelijnswerkers over rechts- en links-extremisme, de digitale dimensie van radicalisering, en praktische aspecten gericht op hun bescherming tegen online en offline intimidatie en fysiek geweld door extremisten. De onevenwichtige focus op religieus extremisme in studies over radicalisering heeft ook geleid tot een algemeen gebrek aan kennis en inzicht in de huidige verschijnselen van rechts- en links-extremisme, alsook van adequate manieren om deze te bestrijden. Er is daarom nood aan onderzoek naar verschillende hiaten in kennis over diverse vormen van extremisme, in het bijzonder naar kwetsbare doelgroepen, verklarende factoren in de processen van radicalisering, en goede praktijken in de preventie en detectie.

Het Vlaamse actieplan besteedt verder weinig aandacht aan **maatschappelijke of structurele factoren** die een invloed kunnen spelen op het radicaliseringsproces. Waar een

ONLINE PREVENTIE VAN GEWELDDADIGE RADICALISERING: EEN DIGITALE VERSNELLING HOGER SCHAKELEN?

De mogelijkheden van het internet worden in het huidige Vlaamse beleid nog niet voldoende toegepast om in te kunnen spelen op de sterke online dimensie van de verschillende vormen van extremisme. Bij een online beleid ter preventie van gewelddadige radicalisering kan een brede waaier aan actoren betrokken worden:

- Middenveldactoren en -verenigingen kunnen hierin een rol spelen, door bijvoorbeeld in te zetten op bewustmaking rond online extremisme, het versterken van digitale mediageletterdheid of kritische media-educatie, alsook op het aanleren van een online debatcultuur.
- Eerstelijnswerkers die voornamelijk actief zijn in de offline wereld kunnen hun huidige werking (deels) vertalen naar de online dimensie. Zij kunnen bijvoorbeeld ook op het internet een rol spelen bij het tegengaan van sociale isolatie, of werken rond identiteitsvraagstukken en persoonlijke ontwikkeling.
- De overheid kan een belangrijke rol spelen door duiding te bieden wat betreft organisatorische, ethische en veiligheidskwesties rond digitale preventie van gewelddadige radicalisering, het voorzien van een vormingsaanbod op dit gebied, en het op punt stellen en verduidelijken van de juridische of andere stappen rond online haatspraak en intimidatie door extremistische bewegingen.

reeks oorzakelijke factoren gelijklopen in de verschillende varianten van gewelddadige radicalisering (zoals groepsmechanismen en de zoektocht naar identiteit), doen andere variabelen zich niet noodzakelijk op dezelfde manier voor. Maatschappelijke beïnvloedende factoren, zoals (geo)politieke kwesties en sociaaleconomische instabiliteit, krijgen

bij de verschillende vormen van gewelddadige radicalisering soms een andere inhoudelijke invulling. Aandacht voor racismebestrijding en het tegengaan van discriminatie blijkt ook een sleutelement wat betreft het werken rond maatschappelijke en structurele factoren.

Tot slot wijst de evaluatie van het actieplan ook op het belang van enkele aanpassingen aan huidige keuzes in het beleid om beter te kunnen inspelen op de veranderde context van gewelddadige radicalisering. De grotere verscheidenheid in de leeftijd van betrokkenen bij links- en rechts-extremisme maakt het nodig de focus op jongeren uit te breiden met volwassen doelgroepen die vatbaar kunnen zijn voor gewelddadige radicalisering. In het huidige beleid wordt vooral aandacht besteed aan het betrekken van beleidsdomeinen die een directe invloed hebben op jongeren (bijv. jeugd en onderwijs). Het vereist dan ook een zekere reflectie over hoe beleidsdomeinen die een invloed kunnen uitoefenen op volwassenen sterker betrokken kunnen worden (bijv. werk en welzijn). Daarbij komt dat de huidige individuele trajecten gericht op personen over wie er zorgwekkende signalen zijn, meerderjarigen wel eens moeilijker zouden kunnen bereiken. Het huidige beleid hanteert verder een zekere geografische focus, wat de context in de periode 2015-2017 weerspiegelde. Een geografische verbreding van de werking lijkt dan ook nodig om in te spelen op de grotere geografische spreiding van aanhangers van links- en rechts-extremistische groepen.

MEER WETEN?

Deze factsheet is gebaseerd op de publicatie ‘Gewelddadige radicalisering en polarisering: beleid en preventie in Vlaanderen. Evaluatie en uitdagingen’. Dit boek is te downloaden op de website van het Vlaams Vredesinstituut (www.vlaamsvredesinstituut.eu/thema/radicalisering/). Liever een papieren versie? Klik door op bovenstaande publicatie en geef uw gegevens in. Verder kan u er alle factsheets – over de Centrale Doelstellingen en Beleidskeuzes, over de Lokale Aanpak, over Onderwijs, over Jeugd(welzijns-)werk en over Actuele Uitdagingen & Noden- en ons Advies terzake downloaden.

Het Vlaams Vredesinstituut werd bij decreet opgericht door het Vlaams Parlement als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, en informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.
